

רב ארי קילסון: מראי מקומות- נדרים דף ל"ז

(א) **ואותי צוה ד'... ראה למדתי אתכם- פי' הר"ן**, דקרא קמא בא ללמדנו דמשה רבנו הי' חייב ללמד תורה לישראל, וקרא בתרא ללמדנו שהי' חייב ללמדנו בחנם, ע"ש ביאורו. והמהרש"א פי', דמקרא דראה למדתי אתכם, למדים שמשה רבנו הי' נצטווה ללמד תורה לישראל, וא"כ ודאי הי' צריך לעשותו בחנם, כמו כל מצוות התורה שצריכים לעשות בחנם. אלא דעדיין הי' שייך להק', דאולי משה רבנו באמת לימד מדעתו, בלא שום ציווי, ומה דכתי' כאשר צונו, אין הכוונה לומר דצוהו הקב"ה ללמד תורה לישראל, אלא בא לומר דצוה התורה כמו שהקב"ה צוה לו התורה, בכל דקדוקיה ופרטיה. ולכן הי' צריך להביא קרא קמא, "ואותי צוה", לומר דהקב"ה צוה משה ללמד תורה לישראל. ומה שצריך קרא ב', אף דלכאור' יש ללמוד הכל מקרא קמא (דמסברא יכולים ללמוד שצריך לעשותו בחנם, וכנ"ל), ביאר המהרש"א דקרא ב' בא ללמדנו דהאיסור ללמוד בשכר קאי בין על הרב ובין על התלמידים (דהיינו, כשהתלמידים מלמדים לאחרים, גם הם נזהרים ללמד בחנם, ולא הי' זה רק ציווי למשה רבנו).

(ב) **מה אני בחנם, וכי- ע' בתוס' בבכורות (כט.)** שכ' דמה שנוהגין עכשיו ללמוד תורה בשכר, אם אין לו במה להתפרנס, שרי. ואפי' אם יש לו במה להתפרנס, אם הוא שכר בטילה דמוכח, שמניח כל עסקיו ומשא ומתן שלו, הרי זה כמו שכר בטלה דמוכח, ומותר להתפרנס (וטעם זה כ' הר"ן כאן). **וע"ע ברמב"ם (ת"ג, י')**, דכ' "כל המשים על לבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה ויתפרנס מן הצדקה, הרי זה חלל את השם ובזה את התורה וכבה מאור הדת... לפי שאסור ליהנות בדברי תורה בעוה"ז". **וע' בכסף משנה** שהאריך לחלוק על הרמב"ם, ולתרץ ראיותיו, ולבאר ההיתרים ליטול שכר. **וע"ע באגרות משה (יו"ד ב', קט"ז)**, שכ' "ואני אומר, כי אלו המתחסדים מצד שיטת הרמב"ם, הוא בעצת היצר הרע כדי שיפסוק מללמוד, ויעסוק במלאכה ובמסחר וכדו', עד שלבסוף הם שוכחים אף המקצת שכבר למדו, ואינו מניחם אף לקבוע זמן קצר לת"ת", ע"ש עוד.

(ג) **בקטן- הק' הר"ן**, קטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו. ותי' דאה"נ, אלא דמ"מ אסור לספות לו בידים, וכשמלמדו, הרי הוא מהנהו, והוי ספינן לי' איסור בידים. והק' הרשב"א, וכי איסור נדר מי מתפס אקטן. ותי' דהכא דקטן מופלא סמוך לאיש עסקינן, וכדאי' בנדה, דאי' למ"ד דכמו דמופלא סמוך לאיש יכול לעשות נדרים, כן הוא מוזהר באיסור נדרים (ולא רק שיכול למיחל נדרים כלפי אחרים). עוד תי' כתי' הר"ן, דאיסור נדר הו"ל עלי' כאיסור חזיר, ולכן אסור להאכילו בידים. וכ' **בשיעורי ר' שמואל (קמ"ח)**, דלפי' קו' הרשב"א ותי' הראשון, יצא דאין שייך שיחול איסור נדר כלפי הקטן כלל, ולכאור' צ"ב. **ע"ע בקרן אורה** שכ' דכל קו' הר"ן לשיטתו, דס"ל דאיסור בל יחל קאי על המודר, אבל לשי' הרמב"ם, דכל האיסור בל יחל הוא על המדיר, א"כ לק"מ, דהא ודאי שייך איסור גם אם המודר קטן הוא [אולם לכאור' זה יהי' תלוי במה שהבאנו שם מה שנח' האחרונים בביאור דעת הרמב"ם, דלפי הברכ"ש, דגדר של האיסור על המדיר הוא "להשגיח" על איסור המודר, א"כ גם להרמב"ם יהי' ק' הר"ן, ויש לעי' בזה].

עוד העיר הקרן אורה דלכאור' דברי הר"ן הם דלא כתוס' בפסחים (פח). הבאנו דבריהם לעיל בדף ל"ו), דכ' דהיכא דאיכא מצות חינוך, שפיר מותר לספות לו בידים, וה"נ איכא מצות לימוד התורה, וא"כ לכאור' יהי' מותר לספות לו בידים [ואפי' אם אמרי' כדברינו שם, דשאני ק"פ דאולי מצות חינוך הוא מן התורה, הא ודאי ג"כ יש מצוה מדאורייתא ללמד לבניו הקטנים, ואולי עדיין יש לחלק, ואכמל"ן].

עוד העיר הקרן אורה, מה שייך לומר דאסור לספות לו בידים, הרי כל ההנאה (לפי שי' הר"ן) הוא מה שלא נטל ממנו שכר, אבל הלימוד עצמו אינו ההנאה, דהא מצוות לאו ליהנות ניתנו, וא"כ לכאור' אין שייך בזה לומר דספי לי' בידים. עוד העיר, דלכאור' הקטן אינו בר נתינת שכר בכלל, וא"כ איך שייך לומר דנהנה בזה, והניח בקו' [ולכאור' הי' נראה לומר דההנאה הוא מה שנתן לו השימור או הפיקוק טעמים, שהם דברים שיכול לתבוע שכרו בשבילם, והוא נתנו לו בחנם, והוא גופא הספי' בידים, וצ"ע למה לא הי' נידח"ל להקרא"א לפרש כן].

(ד) **אבל מלמד את בניו מקרא- פי' הר"ן**, דהוי כמו הא דון את בניו ואת בנותיו אף לדעת רבנן דתנן, משום דמצוה קעביד, ולא בתורת פרעון של האב כלל, וא"כ יש שיכול ללמד בניו מקרא, היינו משום שהאב אינו חייב ליתן שכר מלמד לבניו [ומה שלא הי' רוצה לפרש כהר"ן, דההיתר הוא משום דהוי כמו זן את בניו ואת בנותיו, י"ל דלשיטתייהו אולי, דהר"ן פי' הא דון את בניו ואת בנותיו אף לדעת רבנן דתנן, משום דמצוה קעביד, ולא בתורת פרעון של האב כלל, וא"כ יש לפרש כזה כאן ג"כ. אבל התוס' יו"ט שם לא פי' כן, אלא דמיידי במוזנות יתירים, או דאית דוקא לחנן, ולכן כדי ליישב הא דמלמד את בניו מקרא לכ"ע לא הי' יכול לפרש כהר"ן]. ותמה הרש"ש, הא כתב הרמב"ם דחייב אדם לשכור מלמד לבניו, וא"כ איך כ' התויו"ט דמותר למודר הנאה ללמדו משום שאינו מהנה האב, וע"ש מש"כ ליישב. **וע"ע בשיעורי הגר"ד פוברסקי (אות קע"ג)** שהביא קו' זו מהקרן **אורה (על הגמ')**, למה מותר ללמד לבניו, הא חייב ליתן שכר מלמד [ולא מצאתי קו' זו בדיוק], ותי' דודאי א"ש לפי חנן, דלא עדיף משאר פורע את חובו (וזה לא מיישב התויו"ט). עוד כ', דאולי כל החיוב לשלם בעד חינוך בניו, היינו רק שכר הלימוד עצמו, וכגון שצריך המלמד לבטל ממלאכתו כדי ללמד בניו של זו, אבל לשלם שכר בעד השימור, זה לא הוי בכלל חיוב על האב, וממילא כיון דאי"ז חיוב על האב, לא חשיב דהרויח ממון ע"י זה שהמדיר למדו בחנם, ומש"ה מותר ללמד בנו מקרא. עוד תי', אולי מותר רק אם מלמד בניו לא כדי לפטור האב מחיובו, אלא דלומד עם בניו לשם מצוה, וממילא נפטר האב מחיובו, ובכה"ג מותר לכ"ע, דהא האב אינו נהנה אלא ממילא.

לימוד מסכת נדרים מוקדש על ידי משפחת מרמלשטיין

לזכות כל החיילים ולשמירה על עם ישראל

- (ה) **ר' יוחנן אמר שכר פיסוק טעמים** - פי' הר"ן, דר' יוחנן ס"ל דפיסוק טעמים לאו דאורייתא ניהו, ולכן לא הוו בכלל חוקים ומשפטים דאסור ללמד בחנם. והק' הבית הלוי (א', י"ג, ט') מכאן על מש"כ הבעל המאור בר"ה (ז. בדפיו), דמה דאמרי' דמצוות לאו ליהנות ניתנו, היינו רק במצוות דאורייתא, אבל במצוות דרבנן לא אמרי' כן. ולפי הבעל המאור, לעולם צריך להיות אסור ללמוד מקרא בחנם, ואפי' במקום שאין נוטלין שכר על המקרא, משום דע"י מה שמלמדו, הרי הוא מהנהגה בהנאת המצוה דרבנן עצמה. ותי' דס"ל לבעל המאור דכיון דכל הלימוד של פיסוק טעמים הוא לימוד דרבנן, א"כ כל ההנאה שיש לו הוא רק הנאה דרבנן ^[וי' לע' בזה, דהא לכאור' ה' מקום לומר דכיון שקיים מצוה דרבנן, הנאה הוא, והנאה הוא דאורייתא, וצ"ע], וי"ל דס"ל להבעל המאור כשי' הרשב"א, דמותר לספות לקטנים בידים איסור דרבנן, וכיון דמתני' משמע דגם בקטנים עסקינן (וגם דקטנים הם הלומדים מקרא בדרך כלל), א"כ שפיר הק' הגמ' לעיל מהו האיסור ללמד לבניו מקרא, הא מצוות לאו ליהנות ניתנו. עוד כ' ליישב ע"פ מש"כ תוס' בר"ה (לג.), דבמקום חינוך מצוה מותר לספות לו בידים איסור דרבנן (דלא כתוס' בפסחים שהבאנו לעיל, דאף במצוה דאורייתא יכול לעשות כן), וא"כ כיון דגם ודאי איכא מצות חינוך, א"כ שפיר יש להתיר לו לספות בידים.
- (ו) **שכר פיסוק טעמים** - ע' בקרן אורה שהביא מש"כ הרמ"א (יו"ד רמ"ו), דכל מילי דרבנן שרי ללמדן בשכר, וכמו דמצינו כאן, לענין פיסוק טעמים לר' יוחנן. אולם כ' הקר"א דלכאור' יש לחלק, דהא (עכ"פ לאיזה שי' הראשונים) כל מילי דרבנן הוי נכלל בלאו דלא תסור, וא"כ ממילא שוב הוי הלימוד שלהם בכלל לימוד חוקים ומשפטים, וא"כ לכאור' צריך להיות הדין דאסור ללמדן בשכר, משא"כ בלימוד פיסוק טעמים, דאי"ז אלא לימוד בהבנת המקרא, ובזה שפיר ס"ל לר' יוחנן דאי"ז בכלל חוקים ומשפטים.
- (ז) **אין נותנין לו שכר שבת, לפיכך אין אחריות שבת עליו** - ע' בנתיבות (ע"ב, י"ט) שדן בהא דאמרי' דעוסק במצוה פטור מן המצוה, האם זה דוקא דעוסק במצוה דיש חיוב עליו לעשות, או אפי' אם אינו חייב לעשות המצוה, אבל כיון דמקיים מצוה, א"כ אמרי' דעוסק במצוה פטור מן המצוה. והוכיח מסוגיין דכל הפטור הוא רק היכא דעושה מצוה דחייב לעשותו, דהא כאן הוא ג"כ עושה מצוה, במה שמשמר הפרה, וכו'. אבל כיון דאינו חייב לעשותו, דהחיוב מוטל על ב"ד לעשות שומרים על הפרה, אבל אין חיוב על כל איש בפרט, וא"כ אין שייך בו פרוטה דר' יוסף ^[אף דשבת הוא, הא שייך ליתן צדקה בשבת ע"י נתינת סעודה לעניים, וכדו'], וממילא הו"ל שומר חנם ואינו אחראי.
- (ח) **בנות מי קא בעיין שימור** - הר"ן הביא גירסא זו, וביאר שהוא משום דסתימת לשון המשנה משמע דמיירי בין באיש ובין באשה (וע' רעק"א שהק' על הר"ן, למה צריך להא דסתימת לשון המשנה משמע כן, לימא דכיון דקתני בסיפא דמלמד לבניו ולבנותיו, משמע דאם דנדר על האשה עצמה תהי' אסורה ללמדה, וע"ש מה שהק' בכלל על גירסא זו בהגמ', וסיים בצ"ע. אולם ע' בתוס' יו"ט דכ' דהטור והרמב"ם לא גרסי במתני' "ואת בנותיו", וא"כ יתכן לומר דגם הר"ן לא גרס כן). וע' בקרן אורה, שתמה על קו' הגמ' בכלל, דמשמע דבעצם יהי' מותר ללמוד לאשה, אם לא הא דבעי שימור, ולכן הק' דבנות לא בעי שימור. אבל אינו כן, דכיון דנשים אינם מחוייבות ללמוד תורה, וא"כ אין חיוב ללמדן בחנם, וממילא ודאי אסור ללמדן, כיון דמהנהגה להם מה שאינו נוטל שכר ^[וי' לע' בזה, א', שהרי יש מצוה לנשים ללמוד דברים השייכים להם, ועוד, אולי מה שחייב ללמד תורה בחנם, אינו משום החיוב ללמד תורה, אלא משום דהחפצא של תורה מחייב שלא ללמוד בשכר, וצ"ע בזה].
- (ט) **מפורש זה התרגום** - יש לע', מה ה' נמסר בסיני. ע' בשו"ת רמ"א (קכ"ט) מר' שמואל בן מהר"ם פדווא, דנראה מדבריי דרך הפירוש נמסר מסיני, אבל לשון התרגום הוא לשון עצמו, ולא נמסר בסיני. אבל הרמ"א שם (ק"ל) כ' דלשון התרגום עצמו הוא הניתן בסיני, וברוח הקודש. והביא רא' לזה ממה שפרש"י במגילה (ג.) דתורת אלקים זה מקרא, מפורש זה תרגום, ופרש"י דמקרא הוי לשון עברי של חומש, מכלל דמה דדרש"י מפורש זה תרגום, ג"כ קאי על הלשון.
- (י) **מקרא סופרים... הלכה למשה מסיני** - תמה האגרות משה (או"ח ד', כ"ד), מה שייך לומר על מקרא סופרים הלמ"מ, הרי כל תיבה ואות שכ' משה ה' מפי הגבורה ממש, וזהו תורה שבכתב, ולכאור' ע"ז לא שייך התואר "הלמ"מ", הרי הלמ"מ הוא דבר שניתן על פה, במסורה, אבל מקרא סופרים הוא התורה עצמה. ועוד, מהו החידוש בכלל שנאמרה למשה מסיני, פשיטא, זהו כל אמונתנו, דכל התורה ניתן למשה מסיני, וכמו שכתבו משה. וביאר דע"כ כוונת ר' יצחק ה' לומר דכל מקום שיש הפסק, אתנחתא, וכדו', הרי אנו קוראים ארץ בקמץ, ושמים בקמץ, וכו', לומר שאי"ז סתם מדקדוקי לשון, אלא דזהו הלמ"מ, דבמקום הפסק קוראין כן. ויתכן לומר דקודם שניתנה תורה, מבריאית העולם ועד דור הפלגה, שכולם דברו בלשון הקודש, אולי באמת לא אמרו בסוף פסוק ארץ בקמץ.
- (יא) **עיסור סופרים... הלמ"מ** - ביאר האגרות משה (שם) דגם זה ודאי אמר הקב"ה למשה כל אות ואות מה לכתוב, אלא דהקב"ה אמר לו לכתוב כן לתפארת הלשון, ולמשל, כשאברהם דיבר עם המלאכים, ה' מדבר עמהם בלשון ערבי, שהרי חשב שהיו ערביים. וכשתרגמו ללשון הקודש להיות נכתב כן בתורה, אמר ד' למשה לכתוב תיבת "אחר" שם לתפארת הלשון, וזה משמיענו ר' יצחק, דזה ה' נכתב כן לא משום שאמר אברהם כן, אלא משום שהקב"ה אמר לו למשה לכתוב כן לתפארת הלשון (ומה דאי' בתהילים, ועוד, לשון זה, אף דלא נאמר כן למשה ממש בסיני פסוקים אלו, מ"מ ה' נכלל בהלמ"מ זו, לדבר באותו תפארת הלשון).
- (יב) **קריין ולא כתיבין וכו'** - כ' האגרות משה (שם) דמה דאמרי' דקריין ולא כתיבין ולהיפוך הוי הלמ"מ, אין שייך לומר כן בשל תורה, דהא בשל תורה אין שייך לומר דקרי וכתוב הוי הלמ"מ, שהרי כ' כן בתורה בפירוש, והוי תורה שבכתב, ולא תורה שבעל פה. אלא צ"ל דכוונת ר' יצחק לנ"ך דוקא, אבל בתורה לא. ולכן כ' האג"מ דמש"כ הר"ן דזאת המצוה, מצא בספרים שהוא בסדר ואחתחנן, אבל לא מצא כן, היינו משום דטעות הוא, והו"ל להר"ן למוחקו לגמרי, דהא אין שייך כלל לומר כן בשל תורה, וכנ"ל ^[אולם משמע דשי' הר"ן לכאור' אינו כן, וצ"ע בזה], ועצ"ש באריכות בביאור סוגיין.